

בגמרא מבוארת אפשרות נוספת של שכר טירחה — מקבל העיסקה נוטל ברווחים שני שלישי ובהפסדים מחצית בלבד. או מחצית ברווחים ושלישי בנשיאת ההפסדים. [וכן הורה רבא במעשה שיצא שטר עיסקה על בני רב עיליש, והיה כתוב בו שקיבל אביהם עיסקה 'פלגא באגר פלגא בהפסד' (ור"ח ורבנו משולם גורסים: 'פלגא באגר ובהפסד') — והואיל והיה אדם גדול, ודאי לא ספה איסור לאחרים, וכוונת העסק היה או פלגא באגר והפסד מופחת — שלישי, או פלגא בהפסד ושכר מרובה יותר — שני שלישי].

ופסק הרמב"ם (שותפין ח,ב) שאם עשה עסק במעות או בבעלי חיים ולא העלה לו שכר — נוטל המתעסק שני שלישי השכר. ואם הפסידו — משלם שלישי ההפסד. [לפי זה אין הפרש בין גברא רבא לשאר כל אדם. וכן דעת בעל המאור]. לפי פירוש אחר בתוס', רבא לא קבע כן כפסק אלא תמה על לשון השטר, שכך היה ראוי לו לכתוב. [ולפירוש זה נראה שלמעשה אין מוציאים לשון השטר מפשוטו. ונפ"מ שאם נטל מחצה — אין מוציאים ממנו, כדן אבק רבית. ואם לא נטל עדיין, נותנים לנותן-העסק מחצה בניכוי שכר פועל למתעסק. או אפשר שאין מנכים זאת, שכבר קיבל הרבית בכך שנתעסק הלה וטרח. כן צדד הרמב"ן]. ויש מי שמפרש שהיה רווח בעסק ואחר כך הפסד, ונטל נותן-העסק חצי מן הרווחים ונשא בחצי מההפסדים. והורה רבא, הואיל ורב עיליש גברא רבא, ודאי מעיקרא לא עשה עסקה באופן זה, ליטול חצי ברווח וחצי בהפסד, וכיון שנטל הלה חצי ברווח, דין הוא שיטול בהפסד שני שלישי, וחייב להחזיר מה שנטל יותר. אבל בשאר כל אדם, הואיל ואבק רבית אינה יוצאה בדיונים, מה שנטל נטל (ראב"ד).

אמר רבא, אין לזקוף בשטר העיסקה מראש את השכר עם הקרן, כאילו הרווח כבר בטוח וקיים [כשם שהיו עושים במחוזא] — כי שמא לא יהא רווח, (ונמצא שנטל המלוה ממון לא לו או שנטל רבית. ע' במפרשים). ואפילו כאשר מאמינו כשיאמר לא היו רווחים, אמר רב אשי שאין לעשות כן, כי יש לחוש שמא ימות ויפול השטר לפני הירששים ויגבו ככל הכתוב בשטר. ומסתבר שאם מונח השטר ביד שלישי, שוב אין לחוש לכלום ומותר (ריטב"א).

מבואר במשנה שאם המתעסק אינו מקבל על עצמו אחריות אונסים — מותר ללא שכר, שאין שם מלוה כלל אלא כולו פקדון.

א. כתב הריטב"א: אין להערים בדבר זה.

ב. כאשר הטילו שניהם לכיס אחד ומחלקים השכר וההפסד, אין כאן צד רבית, ואין צריך ליתן שכר עמל לזה הטורח יותר (ריטב"א כאן ולהלן סט. וכדעת הסמ"ג (עשין פב) והרי"ף (שערי שבועות ח). ואולם בדעת הרמב"ם (שותפין ו,א) כתב הבית-יוסף (יו"ד קעז) שגם ממון המשותף דינו כעיסקא. ואילו הרמ"א (שם ג) פסק כדעה ראשונה).

ג. כאשר הסחורה / המעות משל אחד, והאחריות כולה מוטלת על המתעסק, אסור ליתן למלוה שום ריוח, ורבית קצוצה היא (עפ"י ריטב"א ועוד).

דפים סח — סט

קסא. המקבל מחברו בעלי חיים לגדלם ולחלק עמו ברווחים — מה דיניה של עיסקה זו?

המקבל ביצים מחברו להושיב עליהן תרנגולין למחצית שכר, וכן עגלים וסייחים לגדלם ולחלוק ברווחיהם; אם שמאום תחילה להיות המקבל נושא באחריות עם הנותן — הרי כאן מחצה מלוה ומחצה פקדון, ואין התר אלא אם נוטל שכר עמלו ומזונו, שאם לא כן הרי נראה כרבית, שטורה בחנם במחצית של הנותן בגלל הלוואת המחצית שקיבל ממנו. אבל אם מקבל הכל כפקדון, ואין עליו קבלת אחריות אונסין והזלה (ובקבלה ללא שומא, מסתמא אין כאן קבלת אחריות. תוס') — מותר אף ללא שכר טירחה ומזונות.

כיוצא בזה, אשה שאמרה לחברתה: תרנגולת שלי וביצים שלך, אושיב תרנגולתי עליהן ואני ואת נחלוק באפרוחים — הואיל ואמרה לה בלשון חלוקה ולא בלשון שכירות, הרי זו 'עיסקה' שקרובה להפסד כשכר, וכיון שאחריות חצי הביצים עליה, נמצא חצי מלוה, הלכך אין התר אלא בקבלת שכר. ולרבי יהודה מותר בנטילת בעלת התרנגולים את הביצים המזוונות (= שאינן קולטות אפרוח).

פרה וחמור ושאר בעלי חיים המפיקים תוצרת, והיא ניתנת כולה למקבל — הרי זה שכרו. ואם אינו נוטל את עיקר החלב (בעזים) והצמר (בכבשים) אלא הצמר הנאחז בין הקוצים או פסולת החלב — באנו למחלוקת רבי יהודה (ורבי יוסי בנו) ורבי שמעון.

הנותן עגל לפיטום למחצית שכר, אמר רב: רשאי ליתן לו ראש העגל בשכר עמלו ומזונו, והשאר חולקים בשוה. [היו לו למפטם בהמות אחרות לפיטום, די בדבר מועט לכל ימי השותפות. רמב"ם שותפין ח, א עפ"י סוגיתנו. והריטב"א נקט שאין התר ליתן ראש עגל לשכר אלא כשיש לו בהמות לעצמו, שטרחתו בחלק חברו מועטת].

לדברי רשב"ג מותר ליתן עגל או סייח עם אמו ללא שכר טירחה, מאחר והוא כרוך אחר האם והיא עושה ואוכלת.

מקום שנהוג ליטול שכר כתף לבהמה — נותנים. ולרשב"ג אין צריך, שהרי יש לו גללים בשכרו. אמר רב נחמן: הלכה כרשב"ג. ולפי המסקנא לא פסק כן אלא העמידה כשיטה.

א. רבנו תם פסק כרשב"ג, שכן הלכה כמותו בכל מקום ששנה במשנתנו. ואין כן דעת רבנו

חננאל, וכ"כ (הרי"ף) התוס' והרא"ש — לפי שאין הלכה כשיטה, וגם מרב ושמואל נראה שלא פסקו כרשב"ג.

ב. לדברי התוס', רשב"ג מתיר ליטול הגללים בשכרו אפילו בבהמה גדולה שאינה נכרכת אחר אמה ועמלה מרובה — וכרבי יהודה.

השם בהמה לחברו — עד מתי חייב לטפל בה? בעגלים ובסייחים שנינו במשנתנו: עד שיהו משולשים (רש"י: לכשיעמדו על שלישי גדילתם, ואז יחלקו. רמב"ם: שיהיו העגלים בני שלש). ובחמור — עד שתהא טוענת. סומכוס אומר: באתונות — שמונה עשר חדש. בגדרות (= צאן. וי"ג: 'גדדיות' — סוסים נקבות, שכן הדרך להכניסן לגדרות. עתורא"ש) — כ"ד חדש. (מדובר כשאין מנהג ידוע באותו מקום. ערא"ש). ואם בא לחלוק בתוך זמנו — חברו מעכב עליו לפי שאינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת.

עד מתי חייב לטפל בולדות שנולדו? בדקה — שלשים יום. ובגסה — חמשים יום. רבי יוסי אומר: בדקה — שלשה חדשים מפני שטיפולה מרובה. מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חברו. והורה אביי שאין יכול לשום לעצמו, שמא לא שם יפה (כפרש"י). אלא ישום אותה בפני שלשה (רמב"ם שותפין ח, ד). מקום שנהגו לגדל — יגדילו, ואם חלק שלא מדעת חברו — לא עשה כלום.

א. לפרש"י, כשנוטל מחצה שלו וחצי מחצה של חברו, אין צריך לשלם לו שכר עמלו, הואיל ובין כך צריך לטרוח בחלקו, הלכך אין נראה כרבית (עמהרש"א). והריטב"א חולק.

ב. כתב הרמב"ם (שותפין ה,ד): אם לא התנה בפני שלשה לחלק הולדות — מחל, והולדות מחולקים ביניהם בשוה. (וכ"כ הראשונים בשם רש"י). ויש חולקים (ראשונים בשם חכמי הצרפתים).

דף סט

קסב. שנים שעשו עיסקה למחצית שכר, מה הדין באופנים הבאים?

- א. המתעסק מקבל שכר עמלו בכך שמותר הרווחים שלמעלה משליש היא שלו — האם מותר הדברי?
- ב. המתעסק קנה מהנותן את המחצית שניתנה לו בהלואה.
- ג. אחד מהצדדים פירק את העיסקה וחילק את הנכסים או המעות ללא ידיעת חברו.

א. השם עגל למחצית שכר והפסד, ואמר לו 'מותר שלישי בשכרך' (רש"י: השכר העודף על שלישי דמי של עכשיו — טול בשכרך, ובשאר נחלוק בשוה) — רב אמר: הרי זה מותר. ושמואל אמר: צריך לקצוץ לו דינר, שהרי אם לא מצא מותר שלישי ילך לביתו ריקן?! לפי אפשרות אחת בפירוש דברי רב, אומר לו: טול או מותר שלישי או ראש העגל בעמל פיטומו. ולפי אפשרות אחרת לא התיר רב מותר שלישי בשכר אלא כגון שיש לו למקבל בהמה משל עצמו, שאז טרחו מועט, אבל בלאו הכי, צריך לקצוץ לו דינר.

א. הרי"ף פירש שמדובר רק בעסקה שאין צריך להיפנות אליה משאר עסקים, אבל מעמיד חנוני וכדו', צריך ליתן לו שכר לכל יום עבודה. (ועריטב"א).

ובתוס' מבואר שגם לרב אין התר אלא כאשר מצוי מאד שיהא מותר שלישי, אבל בלאו הכי — אסור. וכן כתב הריטב"א. [ויתכן שבקרוי לודאי אף לשמואל מותר. עתוס' ד"ה איכא].

ב. הלכה כרב, שהלכה כמותו באיסורין כנגד שמואל (רי"ף. וכ"פ הרמב"ם ור"פ).

ב. זה היה מעשה ברבי אלעזר מהגרוניא שנתן בהמה לאריסו לפיטום במחצית שכר ונתן לו הראש בשכר עמלו. לאחר מכן קנה האריס מחצה בבהמה. כשבאו לחלק בשכר, אמר רבי אלעזר לחלק הכל בשוה, ללא שכר עמלו. ולשאלת האריס מדוע עתה נתמעט שכרי משהיה, אמר לו: עד עתה שהייתי מלוה לך חצי, אם לא הייתי נותן שכר מועט היה נראה כרבית, אבל עתה שאין כאן הלוואה, איני צריך ליתן. מה תאמר, הלא טורח אני מעט יותר — אומרים הבריות, סתם אריס חייב ומשועבד לבעליו, הלכך איני חייב ליתן לך כלום על טרחתך המועטת שאתה מוסיף בשביל חלקי בבהמה.

ג. אחד מן השותפים שפירק את העיסקה ונטל חצי מהמעות — מה שנטל נטל, שמעות אינן צריכות שומא. ובלבד שיחלוק ממעות של אותו סוג, ולא זווים קלים כנגד כבדים, כי יש שעדיף להם מאלו ויש שעדיף להם מהאחרים.

אבל שאר דברים כגון יין או בעלי חיים שיש משובחים יותר ויש פחות, הואיל וצריכים שומא — אין חלוקתו חלוקה.

א. לשומת נכסים לחלוקה, צריך שלשה אנשים הבקיאים בשומא, ואפילו הדיוטות שאינם יודעים הלכות כלל (עפ"י הסוגיא לעיל לאילב ופוסקים).

ב. מדובר באופן שיש רשות לאחד מן השותפים לפרק את השותפות כשירצה, כגון שלא קבעו זמן למשך השותפות (ערי"ד וריטב"א לעיל שם. וע"ע חזו"א ב"ק כא,טז). וכתב הר"ן (שם) שבקרקע אין לאחד מן השותפים רשות לחלוק בלא בית דין חשוב.

לדעת הרי"ד (שם) אף במעות אין רשאי לחלק ללא הודעה מוקדמת לשותף האחר או לבית דין, ובלאו הכי אין חלוקתו חלוקה. ואין כן דעת שאר ראשונים.

קסג. א. האם מותר להשכיר מעות לאחרים?

ב. האם מותר לאדם לומר לחברו הילך מטבע ותן לפלוני הלואה?

ג. האם מותר לאדם לומר לחברו טול מטבע ואמור לפלוני שיתן לי הלואה?

א. אמרו [שלא כסברת רב חמא] שאין אדם רשאי להשכיר מעותיו לאחרים, שאינו דומה להשכרת כלי החזור בעינו וידוע פחתו, אבל מעות להוצאה ניתנות וגם אם מחזירן בעינו, אין ידוע פחת שלהן, נמצא שכרו חנם ברבית.

א. התוס' פרשו שרב חמא לא נהג התר אלא באופן שאחריות האונסים מוטלת על המשכיר

[יש מפרשים שהאחריות מוטלת עליו רק בעוד המעות בעין אצל השוכר, ועל אותה שעה נוטל שכרו. וי"ח. עתור"פ ר"ן וריטב"א; שו"ת הריב"ש שה שח], ואף בכגון זה הסיקו לאסור. ואם קבל עליו גם אחריות גניבה ואבידה — התרומת-הדשן (שב) מתיר. [וכתב הרמ"א (קע"ו), לסמוך על כך למעשה ברבית דרבנן. והש"ך כתב להקל אפילו ברבית דאוריתא]. והגר"א חולק (וכן משמע קצת מפשטות לשון תור"פ).

ב. אם משכיר מעות שלא על מנת להוציאן, כגון להתראות בהן או להתלמד — מותר ליטול

שכר (כן הביאו התוס' והרא"ש והרשב"א מהתוספתא).

ג. התוס' נקטו שמותר להשכיר כלים לשימוש, לעשות בהם כחפצו ולהחזיר לו כלים אחרים. ואין זה דומה להלוואת מעות — כי בכלים השכר בא עבור הפחת ולא בשביל ההלוואה.

ב. אמר רבא: מותר לו לאדם לומר לחברו הילך ד' זוז והלוה לפלוני מעות. לא אסרה תורה אלא רבית

הבאה מלווה למלוה.

כתב הרא"ש: נראה שאין מותר אלא א' כשמעצמו אמר כן למלוה, ללא דעת הלווה. [מלשון הבי"ש ושו"ע מבואר שאין צריך שיהא הדבר נעלם מהלווה אלא העיקר שלא יהא הלווה מבקש את הנותן. חו"א לקוטים כ סק"ג]. וגם ב' שלא יחזור ויקח מעות מהלווה [אעפ"י שלא הבטיח לו הלווה להחזירו. חו"א]. וגם ג' לא יאמר הלווה למלוה 'פלוני יתן לך לאהבתי' — בכל צד מאלו הדרכים נראה כשלוחו ואסור (וכן דעת הראב"ד, עכ"פ באופנים א' ג'. ער"ן. והדין השני נקטוהו גם התוס' בקדושין ו: ועוד ראשונים).

והרמב"ן והר"ן חולקים על הדין הראשון ונוקטים שאם הלווה פייס בדברים את השלישי מקודם — מותר, שאינו שלוחו, שהרי אותו אדם הוציא מעות משל עצמו. אבל לומר כל הנותן כך וכך לפלוני בשביל שילוני אינו מפסיד — זה ודאי אסור. [ונראה שאינו אלא אבק רבית, כיון שאינו חייב מן הדין לשלם. וכן נראה מלשון הבית-יוסף. עפ"י חו"א חו"מ לקוטים כ]. ויש מתירים אף בזה (עריטב"א. וכתב שאפילו לדעת האוסרים, אין זה אלא לכתחילה מפני מראית העין, אבל בדיעבד אפילו אבק רבית אין כאן, ואין מנכים למלוה כלום מחובו).

ויש אומרים שאם פייס הלווה לאותו פלוני שיתן — הרי זה איסור תורה, שזכה הלווה באותן מעות מדין 'עבד כנעני' (ע' פתחי תשובה יו"ד קס, יג; חזון איש חו"מ לקוטים כ סק"ב). יש אומרים שהרמב"ן חולק גם על הדין השלישי, כשאמר לוה למלוה פלוני אוהבי יתן

לך (ע' משל"מ מלוה ה,ד). ואולם השו"ע (קס"ג) סתם בזה לאסור [וכן בדין השני], ומשמע בדבריו שבוה לא נחלקו הראשונים. ולדעת הגר"א יש בזה איסור דאורייתא, כאילו הלווה נותן מעצמו (וע' בבאור מחלוקתם בחו"א לקוטים כ סק"א). מהריטב"א נראה שחולק על הדין השני הנ"ל, וסובר שאפילו חזר הלווה ונתן לפלוני מה שנתן משלו למלוה — מותר. ויש מי שצדד [דלא כהמשנה למלך] שגם הרא"ש לא אסר אלא אם נותן הלווה בשעת נתינה למלוה, אבל לאחר מכן — מותר (אבני נזר י"ד ק).

ג. אמר רבא: מותר לו לאדם לומר לחברו, טול לך ד' זוז ואמור לפלוני להלוותני מעות — שכר אמירה הוא נוטל. ואפילו ליתן לבן (גדול ואין סמוך על שלחן אביו. ערא"ש וש"פ. וכ"כ הרמב"ן והר"ן שאם סמוך על שלחנו אסור. ועריטב"א) כדי שיאמר לאביו להלוות — מותר, וכדרך שעשה אבא-מר בנו של רב פפא.

א. יש אומרים שאסור למקבל המטבעות ליתנם למלוה — שלא יבואו להערים (מובא במגיד משנה מלוה ה,יד וברמ"א קס"טז. ואילו בריטב"א כאן מבואר לכאורה שמתיר).
ב. אסור למלוה לומר ללווה תן ד' זוז לפלוני ואלוהך — כי מה שהוא נותן בציווי כאילו היה נותן לעצמו, וכדין 'ערב' (ר"י; י"ד קס). והריטב"א כתב שרבית קצוצה היא זו, שאפילו אמר לו זרוק דינר לים ואלוהך, כאילו הגיע הדינר לידו וזרקו לים. [וכן משמע לכאורה מדברי התוס' (ע"א)]. ויש אומרים שלדעת הרמב"ם אין נחשב כאילו קיבל בעצמו, אלא הרבית היא קבלת ההנאה שהגיעה לו במה שנעשה רצונו. ונפקא מינה שאין צריך להחזיר כל הסכום אלא לפי הערכת שווי ההנאה. עפ"י מחנה אפרים הל' רבית יא. וע"ע קה"י קדושין יב]. ויש מי שכתב שאם אמר לו שיתן בתורת מתנה ולא כקציצת הלוואה — אין זו רבית קצוצה. ויש חולקים.

דפים סט — ע

קסד. א. האם מותר לשכור נכס מחברו ולהוסיף לו על דמי השכירות, בגלל שהמשכיר נותן לו כספים לעשות בהם צרכי הנכס?

ב. האם מותר לשוכר לקבל על עצמו אחריות אוניסין או פחת שימוש?

א. מפר"ז (וי"ג: מפר"ן) אדם על השדה ואינו חושש. כיצד? השוכר את השדה מחברו בעשרה כורים לשנה, ואומר לו: תן לי מאתיים זוז ואפרנסנה (— אעשה צרכה בהם) ואני אעלה לך שנים עשר כורים לשנה — מותר. (ואעפ"י שמחזיר לו מעותיו, הואיל ומשקיע אותן מעות בהשבתת גוף הנכס המושכר, אין תוספת השכר בשביל שכר מעות אלא בשביל הנכס המושבח. עפ"י רש"י). אבל אין מפר"ז לא על חנות לקנות במעות פירות, ולא על הספינה — לקנות בהן פרקמטיא (ואיסור זה מדרבנן. ספר התרומות), אך לייפות ולשפר את גוף הדבר, כגון לצור צורה נאה בחנות או לעשות לספינה מיפרש חדש — מותר. יש מפרשים [דלא כרש"י ורא"ש ועוד] שאם מחזיר לו המאתים — הרי זו רבית, אלא מדובר שנתנם לו במתנה (ע' חושים המיוחסים לריטב"א; מאירי לעיל בשם בעלי התוספות). והמאירי דחה דעה זו.

ב. רב התיר לשכור ספינה על מנת שאם תישבר ישלם אותה השוכר. וכן סייעו רב ששת מהברייתא.